

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 22 mars 2024

Mål nr

B 1504-22

PARTER

Klagande

VR

Ombud: Advokat NL

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Grovt rattfylleri

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2022-02-07 i mål B 76-20

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom endast på så sätt att påföljden bestäms till villkorlig dom med samhällstjänst 50 timmar. Om fängelse hade valts som påföljd, skulle fängelse i en månad ha dömts ut.

VR ska få ersättning av allmänna medel för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 13 838 kr och i hovrätten med 19 375 kr, avseende försvararkostnad i dessa instanser.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

VR har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet eller i vart fall lindra påföljden. Han har också begärt ersättning för sina rättegångskostnader i alla instanser.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Natten mot lördagen den 4 augusti 2018 körde VR personbil i hög hastighet på länsväg 276 och rakt upp på en rondell i en cirkulationsplats vid trafikplatsen Rosenkälla, som ligger i anslutning till E18. Bilen hamnade uppe på stenkullen i rondellens mitt och blev stående där. VR hade kört från sin bostad i Åkersberga, en sträcka på sju kilometer. En polispatrull kom snabbt till platsen och VR fick följa med till polisstationen för att lämna blodprov. Alkoholkoncentrationen uppmättes till 1,43 promille i blodet.

2. VR åtalades för grovt rattfylleri. Han erkände att han hade kört bil alkoholpåverkad men bestred ansvar med hänvisning till att han under körningen hade befunnit sig i ett somnambult tillstånd. I tingsrätten dömdes han för grovt rattfylleri till fängelse i en månad. Hovrätten har fastställt tingsrättens domslut. Enligt hovrätten har sömninvändningen framstått som obefogad.

Invändning om somnambult tillstånd

3. Somnambulism, eller sömngång, brukar beskrivas som ett tillstånd där en sovande utför handlingar som han eller hon normalt gör i vaket tillstånd eller helst undviker i vaket tillstånd.

4. Vid en situation som den i målet, där det rör sig om ett förhållandevis sammansatt agerande, bör den straffrättsliga betydelsen av somnambulism bedömas som en fråga om förekomsten av erforderligt uppsåt. Om det däremot gäller en reflexmässig eller liknande ofrivillig handling, kan det brista redan i de objektiva förutsättningarna för straffrättsligt ansvar.

5. I det straffrättsliga kravet på uppsåt ligger att gärningsmannen måste ha varit i någon grad medveten om sitt handlande. Om gärningsmannens medvetande har varit alltför grumlat, föreligger inte uppsåt i straffrättslig mening. Kravet på medvetenhet är ganska lågt ställt. Det krävs bara att gärningsmannen har haft ett visst mått av basal grundförståelse av det sammanhang och den omgivning där gärningen företas. (Jfr t.ex. ”Insulinkänningen” NJA 1969 s. 401 och ”Vanföreställningen” NJA 2020 s. 169 p. 14 och 15.)

6. Det finns inte skäl att se på beviskravet för uppsåt vid en invändning om somnambulism på annat sätt än vad som i allmänhet gäller i brottmål. Åklagaren har att styrka sådana omständigheter som ger stöd för bedömningen att det är ställt utom rimligt tvivel att gärningsmannen handlade med uppsåt, och detta gäller även för det i uppsåtsrekvisitet ingående kravet på tillräcklig grad av medvetenhet. (Jfr ”Vanföreställningen” p. 17.)

7. Allmänt sett gäller – här liksom ofta annars – att rättens bedömning av gärningsmannens uppsåt får utgå från vad som är utrett i målet om de närmare omständigheterna kring handlandet och vad gärningsmannen kan ha uttryckt. Det är då av betydelse vilken typ av handling som åtalet gäller.

8. Ett utlåtande av en sömnexpert eller annan utredning om somnambulism kan vara av värde. Sådan utredning kan tillföra kunskaper om hur sömntillstånd typiskt sett ter sig och sannolikheten för att den aktuella gärningen har skett i sömnen. Ansvar för den straffrättsliga uppsåtsbedömningen ligger dock alltid på rätten, med beaktande av den samlade utredningen i målet.

Bedömningen i detta fall

9. VR har berättat att han hade haft en mycket påfrestande arbetsdag eftersom han i sitt arbete som läkare hade utfört en suicidbedömning av en patient. Han kom hem från arbetet omkring klockan 18. Under kvällen drack han rödvin från en box, ungefär motsvarande en flaska. Han gick och lade sig vid klockan 22, då han också tog 20 milligram av sömnmedlet zolpidem. Tidigt under natten, i samband med ett ofullständigt och kort uppvaknande, upplevde han att den patient som han hade bedömt under dagen ringde till

honom och bad honom komma. Han har sagt att han därefter somnade om och att hans klara minnen slutar med detta.

10. Vidare har VR förklarat att han känner väl till den väg som han färdades på vid det aktuella tillfället, det är en sträcka som han i 20 år har kört till och från arbetet. Enligt VR måste han ha gått i sömnen och sovit djupt under bilfärden, dvs. befunnit sig i ett somnambult tillstånd och inte varit medveten om vad han gjorde. Han har framhållit att bilen kördes rakt in i cirkulationsplatsen och upp på kullen i rondellen. Han har också pekat på att han hamnade på olycksplatsen mitt i natten i bara de kläder som han hade gått och lagt sig i, utan mobiltelefon, klocka, identitetshandling eller pengar. Han har sagt att han har gått i sömnen vid ett annat tillfälle under senare år, när han klev ut genom fönstret och sågs av en granne.

11. Av utredningen framgår att somnambulism är en mindre vanlig men konstaterad biverkan av just zolpidem. I utredningen finns även mer allmänt hållna uppgifter om att det har förekommit att en sömngångare har gått in i en bil och kört i väg också en längre sträcka.

12. Det saknas vittnen till själva bilfärden. VRs egen berättelse säger inte mer än att han inte har något minne av färden. Bedömningen av frågan, om det är styrkt att han har varit tillräckligt medveten om att han körde bilen, måste därmed ta sin utgångspunkt i vad som är utrett om de faktiska omständigheterna kring körningen.

13. Det kan då konstateras att det är utrett att VR vid det aktuella tillfället tog med sig nyckelknippan och lämnade bostaden, gick bort till flerbils-

garaget, låste upp detta med en s.k. tag, låste upp skyddsgallret kring bilen med en annan nyckel, öppnade bilen, satte sig i denna och körde ut från garaget. Bilfärden gick sedan inifrån Åkersberga, vidare ut ur samhället och längs länsväg 276 i ungefär sju kilometer innan den tog slut med olyckan. Det framgår av ingivna kartor att vägsträckan innehåller svängar och andra trafikmoment.

14. Det har alltså varit fråga om ett ganska komplext och utdraget handlande från VRs sida, med nödvändighet innefattande ett inte obetydligt antal observationer, trafikmässiga avgöranden och handlingsmanövrar av olika slag. VRs medvetande har visserligen av olika skäl varit nedsatt. Det framstår emellertid som ytterst osannolikt att han skulle ha varit så omedveten om sammanhanget och omgivningen att han inte under färden förstod att han körde bil. Denna bedömning påverkas inte av den utredning som i övrigt föreligger i målet.

15. Det är därmed ställt utom rimligt tvivel att VR i straffrättsligt hänseende har varit i sådan grad medveten om sitt handlande att han haft uppsåt till gärningen. Som tingsrätten och hovrätten har funnit föreligger förutsättningar för ansvar för grovt rattfylleri.

16. Normalpåföljden för ett grovt rattfylleri av detta slag är fängelse i en månad. Det har nu gått mer än fem år sedan gärningen ägde rum. Det finns mot den bakgrunden särskilda skäl att i stället bestämma påföljden till villkorlig dom i förening med samhällstjänst.

17. Vid denna utgång bör VR tillerkännas ersättning för sina rättegångskostnader i hovrätten och Högsta domstolen (jfr 31 kap. 2 och 10 §§ rättegångsbalken).

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Dag Mattsson (referent), Stefan Johansson, Jonas Malmberg och Anders Perklev
Föredragande har varit justitiesekreteraren Sandra Lundgren